

L'AMIC DE LES ARTS

GASETA DE SITGES

ANY I

SITGES, SETEMBRE DE 1926

NÚM. 6

«L'AMIC DE LES ARTS»

DIRECTOR :
JOSEP CARBONELL I GENEER
ADMINISTRADOR :
DOMÈNEC FORMENT I MILÀ
SECRETARI DE REDACCIÓ :
RAMON PLANAS I IZABAL

AQUEST NÚMERO DE "L'AMIC DE LES ARTS" HA ESTAT REVISAT PER LA CENSURA

— La subscripció a L'AMIC DE LES ARTS val dotze pessetes l'any. Aquesta quota dóna dret d'entrada a totes les festes culturals que organitzi durant l'any la gasetta. A Sitges la subscripció serà requerida cada mes.

BUTLLETÍ

Tot ha estat plaent en aquesta Primera Exposició d'Art del Penedès, celebrada suara a Vilafranca : la festa en sí; la seva significació; les evocacions que ha suggerit i les derivacions de que pot ésser origen.

La festa en sí: un aplec brillantíssim de pintura i d'escultura moderna i de patrimoni artístic vilafranquí; els artistes penedesencs presentats en feix en les sales vastíssimes del vell casal alfarrasià on ara és instal·lat el Col·legi de Sant Raimond.

El seu significat: la consagració de Vilafranca per centre promotor i rector de la nova vigorització del Penedès. Les comarques, i en aquest cas concret la nostra comarca, han pressentit l'hora en que els cal eixir del regne de les ombres d'una preexistència geogràfica per a existir i obrar real, política i culturalment. Limitades per la seva significació i per la seva potència, a no ésser, ni més ni menys, que unes sub-entitats, les comarques poden tenir una importància enorme per a l'ordenació cultural, econòmica i sentimental d'entitats supremes com són les nacions. Tot el joc està en recapitar-les per a centres vitals i promoure-les i tractar-les com a ser-

vidores autònomes d'una mateixa servitud pairal. ¿Per ventura no és aquesta la íntima comprensió dels comarcalistes penedesencs?

Les evocacions que ha suggerit: poques viles tenen com Vilafranca una atmòsfera tan densa d'esperit pairal ja immortalitzat. A Montpeller, el record d'una sola naixença — la més alta, però, i providencial — domina totes les altres sensacions que l'antiquíssima ciutat, anterior als designis polítics dels Lluïsos de França, vos pot evocar. A Castellersol, la severa suggestió del nostre paisatge que vos pot donar la humilitat camperola d'aquell poblat i la pau geòrgica dels seus camps, cenyits, llà d'enllà, pels Pirineus, pel Montserrat i pel Montseny, és sobreixida també pel record d'una altra naixença magna. La terra s'esberla aquí per a oferir al cel la més formidable concreció moderna de la nostra col·lectiva personalitat.

A Vilafranca, però, el nombre d'evocacions es triplica o sextuplica de seguida, i resta encara en l'aire una plèiade de noms en constel·lació. Hi ha els dos Milà i Fontanals; hi ha Llorenç i Barba; hi ha els bisbes Morgades i Torres i Bages. L'idea vos ve d'una gran armada en bell ordre de combat, menada per sengles naus capitanes a qual més forta i major. Quin, d'alguns d'aquests homes, solca més pregonament les mars ignorades del nostre esperit, fora difícil d'esbrinar-ho. Pau Milà i Fontanals és entre els primers en la renaixença de les nostres arts plàstiques; Manuel Milà i Fontanals tregué dels límits la nostra història literària, l'embellí i la continuà; Xavier Llorenç i Barba — Sòcrates nostre — inicià el retorn al pensament pairal; amb Morgades reneix la sèrie dels grans bisbes restauradors que Torres i Bages havia de cenyir amb diadema

immortal. Quan entreu al monestir de Santa Maria de Ripoll, l'estela que cobreix les despulles del bisbe Morgades vos atura el pas devers les altres cendres augustes i vos incita a la reverència més sentida i profunda. A Vich, tot el silenci de la Seu ressona encara de la veu de Torres i Bages i de les respostes dels àngels a la seva viva pregària. ¿Voleu glòria major per una vila que ésser així mare macabea de tants de barons a qual més egregi i estrenu en el servei d'un gloriós ideal?

Les possibles derivacions d'aquesta manifestació artística del Penedès no poden ésser ara totalment escatides. Amb la festa puja l'entusiasme com una plenamar i es depassen tots els límits de les possibilitats i objectius immediats i normals. Si alguna cosa haguessim de recomanar als nostres amics de Vilafranca, fora de circumscriure la seva obra a una escala precisa d'iniciatives; i no començar-ne una de nova mentre la continuïtat de l'anterior no sigui sòlidament establerta. I, sobretot, no valdre's per cap empresa de fonts econòmiques extraordinàries, filles d'un entusiasme passatger. El senyal més seriós d'estabilitat i de profunda eficàcia de la naixença global de les comarques serà que, les empreses sorgides d'aquest nou ideal, i alhora promotores d'ell, tinguin la base econòmica normal de tota empresa, en comptes del règim de favor circumstaancial sota el qual moltes de les iniciatives de fins ara hagueren de viure. Si, tal com s'ha insinuat, segueix a aquesta festa la constitució d'algún nucli d'amics de la cultura del Penedès, serà qüestió d'escatir totes aquestes coses de guisa minuciosa.

Ara, no escau sinó omplir de felicitacions als iniciadors i executors de l'Exposició i alegrar-se d'aquesta represa del cep-

tre que ha fet Vilafranca. El criteri que L'AMIC DE LES ARTS ha mostrat en articles anteriors en tractar de l'entrada en escena de les comarques, ha estat d'un franc activisme. No cal dir, doncs, amb quant d'entusiasme col·laborarem amb iniciatives i esforç a la vivificació total del Penedès.

LA VILA

(A cura de Domènec Forment)

LA NOSTRA PARROQUIAL

D'un temps ençà s'enllesteixen en la nostra església parroquial obres de restauració i de millorament. El reverend senyor Ramon Godayol, al fer-se càrrec de la rectoria, inicià prestament i sàvia totes aquelles imprescindibles reformes de les quals la parròquia no es podia passar. Eren reformes si voleu no brillants, però imminents i sobretot filles d'un pensament rector, d'una ment directora que comença per considerar l'església com una cosa viva, que cal atendre conjuntament i sota la direcció d'una sola, responsable direcció. Així, de cosa en cosa, s'ha vingut a parar en la reforma de la sagristia on s'han posat de manifest uns arcs de pedra antiquíssims, germans dels de la que fou església de Sant Joan, del vell Hospital i dels de totes les cases del recinte gòtic de Sitges.

Aquesta troballa; la de les teles dels Sants Patrons, portes antigues de l'orga; la suposició que el retaule de Sant Bartomeu i Santa Tecla, del Vinyet, fou la part central de l'altar major de l'església de Sitges anterior a la parròquia actual, ens menen a pensar: ¿com fou aquesta església? ¿com estigué emplaçada? ¿de quan datava? ¿era modelica d'un bell estil? No en sabem res. Els nostres ulls gaudiren encara l'encís de la vella església de Sant Joan desapareguda al construir-se Maricel. ¿Corresponia la vella parròquia a un mateix temps de construcció? ¿Era romànica o gòtica? ¿s'assemblava, potser, en petit a la de Sant

Pere de les Puel·les, barcelonina? Aquests ossaris de Galcerà de Ribes i de Bernat de Fonollar que encara ostenta la parròquia d'ara jerem amb els de les restes d'altres pròcers, empotrats en cada columna de la nau central, o en les capelles, com en la restaurada Santa Maria de Ripoll? La imaginació pot volar en totes direccions; (1) cap nova d'altre temps no permet, per ara, de fixar afirmativament les suposicions més realístiques a que dona dret l'exàmen del perímetre del Sitges vell i els edificis que s'hi han conservat. De seguida que la *Biblioteca i Obra cultural de L'Amic de les Arts* sigui un fet, caldrà organitzar una secció d'estudis històrics locals que curi de dilucidar tot el passat de Sitges. La nostra juvenalla estudiosa podrà aportar una bona contribució a l'obra iniciada pel senyor Manuel Llopis i Bofill i continuada fragmentàriament pel Sr. Josep de Peray. Els arxius nacionals; l'arxiu parroquial ara ja catalogat per mossèn Pau Ferret; el del Municipi, i les fonts particulars, hauran d'ésser regirats i ordenats per tal que rendixin les parcel·les de veritat que continguin.

No tot en aquest article ha d'ésser, però, suposicions i entusiasme. Podem donar de la nostra parroquia dos detalls reveladors d'un fet que, esclarit, podria estendre alguna llum sobre el seu passat. Heu's ací el fet. L'església actual no està bastida, almenys del tot, sobre terra ferma. El sol de la nostra parròquia amaga una o varies criptes, una o varies catacumbes plenes d'enterraments antics. Perxò quan es va beneir la campana grossa de l'església de Santa Maria del Vinyet, celebració que es feu a la parròquia, s'ensolcà l'espai de sota la trona on hom tractava de fixar un tauló que l'aguantés. I, dada concloent, quan s'enrajolà amb l'enrajolat modern la nostra església, s'ensolcà, en treballar-hi, la part davantera del bell altar de Sant Telm. Tothom sap la importància que la Cofradia de Sant Telm tingué en la vida religiosa del Sitges antic. Resta famosa d'aquesta institució és l'escultura de plata del Sant advocat de la gent de mar, que es conserva com un joell en l'arxiu parroquial. Doncs bé; per la trapa oberta tan inesperadament hom hi arrià una escala llarga de vint-i-cinc pams i devallà al recinte, ja en el qual veié, perpendicular a l'altar, una llosa amb la inscripció de la cofradia, i, tot a l'entorn, un columbari complet d'enterraments... El sol fou restablert i no es tornà a parlar més del descobriment.

Devem aquestes noves a un bon amic el qual vol que el seu nom resti ignorat. Segurament que, de cercar-les, hom trobaria criptes així al peu de cada altar vell de la parròquia; el de la

Verge del Remei; el de la Mare de Déu dels Dolors (Reial Arxiofradia); el de la Mare de Déu del Roser, que té també la seva bella imatge d'argent. I potser seguiria a semblant descoberta, la de vestigis molt més antics dels temples que hi hagué en aquest promontori de Sitges tan bellament situat sobre la mar, i que fa l'encís major de totes les perspectives de la vila.

L'ALTAR DE SANT PERE, PAPA

Ara que parlem de la parròquia i de la seva història ens permetrem d'adreçar un prec al reverend senyor rector.

L'altar que avui és de la *Cort de Maria* fou construït expressament i dedicat molt de temps a Sant Pere, primer apòstol i papa. Era una bella imatge la del Sant Pere d'aquest altar: sentat al tron, la tiara posada, claus a la mà i gest benedictor, recordava les primeres imatges bizantines del primer cap de l'Església. De l'altar d'on fou tret a l'instaurar-se en la parròquia la devoció de *La Cort de Maria* passà a la sagristia i, després, a casa del nostre compatriota senyor Pere Muntané i Fals, el qual ens consta que el retornaria de bon grat a la seva primitiva pertinença si es tractava de reposar-lo en l'altar que la nostra avior construï per la seva glorificació i en el qual hom hi pot admirar en bells relleus els passos principals de la vida de l'Apòstol.

La devoció a *Sant Pere, papa*, no hauria de mancar en cap església romana; i totes les que per atzars de la vida, per influències o correnties dels temps l'han eliminat, farien bé de reprendre-la amb tota la pompa i significació que la santedat i autoritat Papals requereixen.

Sortosament, en aquest cas, hi ha en la nostra parroquia algun altar casí vacant de devoció. Hom podria traslladar-hi la ja arrelada de la *Cort de Maria*, i Sant Pere tornaria a tenir a Sitges la seva festa i la seva litúrgica influència tradicional.

(1) Vegi's cap. VI de l'«Assaig històric de la vila de Sitges», de Joan Llopis i Bofill.

ELOGI DEL DES- COBRIMENT DE LA MEDITERRÀNIA

(Parlament adreçat pel Dr. Josep Estalilla als joves, al final de l'apat dedicat als artistes de la Primera Exposició d'Art del Penedès).

En cridar-vos al treball fervorós i disciplinat en pro del coneixement de la nostra comarca, vull prevenir-vos contra un destorb d'efecte, pels impulsos cultu-

rals, molt semblant al que el quixotisme exerceix sobre els impulsos heroics. Quina munió d'acions esplèndides haurà ofegat la por de fer el Quixot! Quina florida d'interessants estudis haurà marcit, sense arribar a donar fruit, la por d'incórrer en el descobriment de la Mediterrània!

S'ha convertit el descobriment de la Mediterrània o de les Illes Britàniques, en tòpic massa sovint emprat com extintor d'incendis d'emoció creadora. I bé: ¿què hi fa? Quin serà l'esperit tan migrat i incomprensiu que gosi conscientment ridiculitzar una nova descoberta de la Mediterrània? ¿Qui arribarà a creure que la nostra mar, vista per uns ulls no avesats a veure-la, no ha de mostrar almenys insospitats matisos o desusats aspectes? ¿I qui, sobre tot, es burlarà barroerament de l'entusiasme del que en veure per primera vegada la Mediterrània ens la mostrí com una descoberta? ¿I no podríem encara veure en aquest entusiasme una rèplica de la meravellosa visió engegadora dels primers ulls humans que oviraren la mar blava?

Jo penso en un pastor que aïllat en les més apartades valls pirinenques encertés a descobrir la pintura. Davant de ses obres vives, ¿gosiariem retreure-li que a ciutat la seva art és ja una art vella, cent voltes corrompuda per tècniques vicioses i falsedats rutinàries?

Jo vull imaginar un ferotge habitant de les selves, com el Mowgli de Rudyard Kipling, que, sense haver sentit mai més cançons que les dels aucells i les cigales, esclatés en cants. ¿Se'n riurieu si es creia que son cant era cosa nova? ¿Parleu vosaltres, amics músics! ¿No recullíreu amorosament aquelles notes rústegues, per servir-les com el més rar tresor? ¿No ho va fer ja precisament així el mestre Millet en sentir la corpenedora senzillesa dels goigs de Núria, a Núria?

I vull que un dia aquest home de la selva, a qui res se li ha inculcat de vida espiritual, davant d'una marevella externa, o impulsat per un trasbalsament intern, caigués de genolls, i rostres en terra per primera vegada invocés a un Déu. Si creia que la seva Oració era la primera, ¿voldríeu desenganyar-lo dient-li que més enllà de les selves ja fa segles que els homes coneixen fórmules sàvies per parlar a Déu? I és més: ¿no vos sembla que la nova pregària tosca i ingènua arribaria més dretament al Cel que la fórmula estereotipada, repetida monòtonament amb els llavis no moguts per l'esperit?

I vull encara pensar en un home dissortat que, sense haver sentit renegar mai, un dia dirigís a Déu la primera blasfèmia. Quina terrible trepidació interna, quina satànica sublimitat! ¿S'esberlarien les roques? ¿S'ajupiria el

Cel? ¿I qui s'atreveria a dir-li que no ha fet res de nou: que això de renegar ja es fa, i per cert ben vergonyosament, ben rutinàriament, sense esforç, sense fer-ne cas, com qui no diu res, en la nostra terra?

Força terrible de la primera blasfèmia; vibrant esperit de la primera oració; doll d'harmonies de la primera cançó; gràcia cromàtica de la primera pintura. En tot això em fa pensar la possibilitat de caure en la descoberta de la Mediterrània. ¿L'hauríeu de témer?

ELS FACTORS DE LA PRODUCCIÓ ARTÍSTICA

(Conferència del Dr. Manuel Trens a la Primera Exposició d'Art del Penedès)

Mancats d'espai per donar-la sencera, heu's ací en síntesi la tesi del reverend Director del Museu Diocesà, de Barcelona.

Cal escatir, digué, perquè a Vilafranca no hi ha hagut des del segle XIX una vida artística intensa i conjunta amb l'aparició de sengles figures de poderosa capacitat intel·lectual.

L'explicació d'aquest cas no deu cercar-se en el paisatge, com han pretès alguns. Si aquesta explicació fos bona, els països on la naturalesa ha estat més pròdiga en embelliments haurien d'ésser els capdavanters del moviment artístic, i no és així. El paisatge dona a l'artista suggestions, però la veritable formació artística, avui té lloc a la ciutat.

En aquest estat s'hi ha arribat després d'un procés històric, de conseqüències fatals pel que fa a les relacions de l'art amb la vida. Antigament l'art era un aprenentatge; avui és un ensenyament. Abans l'art servia per a tothom. La pintura i l'escultura, considerades com arts servils, anaven confoses amb les arts útils com la construcció, la fusteria, la ceràmica, etc., amb les quals mantenien estret contacte. Conseqüència d'això fou la penetració de l'art en tots els medis socials.

El Renaixement preparà l'emancipació de la pintura i l'escultura. Sota el corrent d'idees d'aquell temps — per bé que en èpoques diferents — aquelles dues arts s'elevaren d'arts servils a arts liberals. La fundació d'Acadèmies oficials burocratitzà llur ensenyament, el qual deixà d'ésser obert a tothom com ho era en el taller i el gremi. Arribem doncs a un art emancipat, a un art «pur», sense altra finalitat que el lirisme, que només pot entrar, però, a casa dels adinerats. El poble en resta allunyat. Qui no viu a la capital tampoc pot ensinistrar-s'hi.

Tot això s'ha palesat amb

motiu de l'Exposició d'Art del Penedès. Per a organitzar la secció retrospectiva ha calgut escorcollar bon nombre de cases. Arreu, tan en les llars riques com en les menestres, s'han trobat objectes antics força apreciables; en canvi, de la segona meitat del segle XIX ençà, només s'han trobat que miserables litografies, la qual cosa demostra prou bé l'allunyament en què es troba el poble de les Belles Arts.

La manera de remeiar aquestes conseqüències, fóra, segons Mossèn Trens, retornar el seu antic prestigi a les indústries artístiques. Per això creu que el més factible per a embellir altre cop la llar vilafranquina seria la creació, a Vilafranca, d'una Escola de Bells Oficis, per l'estil de la que fundà a Barcelona la Mancomunitat. Avui per avui ens interessa primerament tornar a acostar el poble a la bellesa.

NOVES DE CATALUNYA

(A cura de Ramon Planas)

Joiosament emocionats anàrem seguint les sales de la Primera Exposició d'Art del Penedès, que hom ha celebrat suara a Vilafranca. N'eixírem satisfets i enorgullits de l'esforç dels nostres amics i avui ens plau de fer-ho constar així. El nucli de vilafranquins que han portat la direcció d'aquesta bella empresa, mereix la lloança de tothom, car ells han menat a terme el retrobament definitiu del Penedès.

Cal dir que els organitzadors de l'Exposició han estat graciosament secundats en la seva àrdua tasca per assenyalades famílies vilafranquines. Efectivament; les sales magnífiques d'Art antic, han estat nodrides per l'aportació de bells objectes que ornien vilafranquines llars. I són aquestes sales d'Art antic les que s'han endut les nostres preferències.

No podem parlar igual de les sales d'Art modern. I això no pas per descuit del Comité organitzador, ans per desmenjament i mal enfocament de l'assumpte per part dels expositors. Al nostre entendre, caldria no admetre en aquesta mena d'exposicions les pintures i escultures de propietat particular. S'hi haurien d'exposar únicament obres destinades a la venda. I no una, sinó, almenys, cinc o sis. Per posar un alt exemple, imagineu-vos el goig que haurien fet a Vilafranca mitja dotzena de Sunyer d'ara, en comptes dels

dos quadros de compromís que s'hi han exhibit.

Es veritat que alguns pintors, per la premura del temps, no tenien obres per portar-hi. Que comencin, doncs a pensar en la de l'any que ve. El nostre humil parer es que, els artistes haurien de preparar-se, ja des d'ara, per fer una magnífica aportació a la Segona Exposició d'Art del Penedès, que se celebrarà, sembla, l'any que ve, al Vendrell.

Una altra objecció, feta com l'anterior des del nostre punt de vista *amateur* i amb el bon desig d'ajudar a l'èxit d'aquestes Exposicions. ¿No fóra millor, en

— La «Fundació Bernat Metge» ha publicat el seu dinovè volum: «Poètica» i «Constitució d'Atenes» d'Aristòtil, text i traducció de J. Farran i Mayoral.

— En les «Monografies d'Art» acaba de sortir el volum «Joaquim Sunyer», amb uns comentaris de Josep Maria Junoy.

— Dues obres ben interessants ha publicat la «Societat Catalana d'Edicions»: «Diàlegs crítics», de J. Farran i Mayoral, i «Història de l'Hegemonia catalana en la política espanyola», de Francesc Pujols.

— L'«Enciclopèdia Catalu-

del pensament francès o d'Hobbes dintre del pensament anglès. La qual declaració, no vol pas dir que ens trovem en paral·lela amb les idees de Pujols. No; hom pot, tot reconeixent la importància de la seva obra — importància que afeblirà enormement, si no la incapacitat, l'estretesa i la vivor del medi actual a que l'obra és destinada — trobar-se als antípodes del seu raonament; hom pot convenir amb ell en matèria de finalitats i desavenir-s'hi en matèria de medis; hom es pot creure en una perfeta possessió del cos de la veritat i tenir al senyor Pujols pel revelador de la

seva ombra. No hi fa res; Fítche fou amb totes les seves corbes atees i llibertàries, un propugnador formidable de la darrera grandesa germànica; i en reconèixer-ho, hom no desestima la valor altíssima d'ordre i lliberalitat, d'estil i sàvia política de Burke, per exemple, el seu famós contradictor anglès i una de les nostres admiracions. Opinions apart, un fet resta i és que, a la galeria dels pensadors universals de Catalunya ja hi ha entrat un nou sistematitzador modern. Si al senyor Pujols li plauen les famoses col·leccions de retrats de les encara més famoses celebritats cerebrals de les diferents nacions del planeta, ja pot estar segur que la seva elígie serà un dia reproduïda així, al boix, a l'aiguafort, litografiada (en bistre o en colors), a la moda d'ara o a la greco-romana, com tots els que el precediren en l'ús de la raó, en aquells segles XVII i XVIII que ell estima tant.

I fetes aquestes consideracions de cortesia per l'autor, permeti el Sr. Pujols que passem, per avui, volant sobre el seu llibre. Per a encalçar l'edició de Setembre de L'AMIC DE LES ARTS no hi ha temps per a més. Tant-de-bó resulti aquest un vol amb esguard d'àliga; fi, agut, que no perdi res de la vasta, nobilíssima perspectiva en què en escriure'l, s'ha situat el senyor Pujols.

La primera observació que hom fa en la *Història de la hegemonia catalana en la política espanyola*, és la de l'estil del senyor Pujols. Ve aquesta observació la primera, atès un rigorós ordre d'expectació en el raïd emprès; no res més no es veu que una vasta plana negrosa; les planes del seu llibre esteses com una catifa abigarrada de lletra compacta.

¿Es pot parlar, en referir-se a l'estil de Francesc Pujols, d'un estil pèssim? De cara a la gramàtica i a les regles gramaticals elementàries que regulen les oracions parlades i escrites ¿no es

«LA CAÇA»: BOIX D'EN CANYELLES (COL·LECCIÓ PRATS)

Vegi's en nostre primer número l'article «Bon gust en els afers»

comptes de penjar els quadros de la manera que s'ha fet aquest any, que es fes un agrupament per poblacions? Així la *unitat penedesenca* fóra més sobressortint. En les sales d'un edifici, a la porta del qual hi hauria el mot *Penedès*, tindriem, ben definides, Vilafranca, Vilanova, Arbós, Vendrell, Ríbes, Sitges...

Si be és veritat, però, que a l'Exposició de Vilafranca, això sols hauria servit per fer sobresortir la col·laboració entusiasta dels pintors vilanovins que, amb Mir, Cabanyes, Ricart, Rafols i altres que sentim no recordar, han posat, amb sis o set obres cada un, ben alt el nom de la vila veïna.

D'ACÍ I D'ALLÀ

—El dia 7 d'aquest mes, morí en la seva casa de Barcelona la senyora Josepa Batlle, mare d'En Francesc Cambó. L'AMIC DE LES ARTS trameté a l'il·lustre home públic el condol dels seus redactors.

nya» ha publicat el seu segon volum: «L'Escultura Catalana moderna», de Feliu Elies.

RAID SOBRE UN LLIBRE

(Per Josep Carbonell)

Els (que, de paraula o per escrit, havem mostrat desigs d'universalització del pensament català, imitant l'eclosió d'una filosofia i uns corrents ideològics simptomàtics d'aptesa i volior per a esdevenir valors universals, no podem passar sota silenci la darrera obra publicada pel senyor Francesc Pujols⁽¹⁾ bona part de la qual té la transcendència que ja inicià el seu *Concepte general de la ciència catalana*. Es tracta d'una obra que pot tenir dintre del pensament nacional, un significat parell al de Fítche dintre del pensament alemany, de Montesquieu dintre

pot dir que el senyor Pujols desconeix l'art d'escriure i de parlar? — L'humor l'exclou d'una condemna total en aquest sentit; a condició, però, que s'entengui que no l'en exclou perquè l'humor, com a tal, necessita, per a manifestar-se, un escriptor o un estil pessims; sinó perquè l'humor del senyor Pujols radica essencialment en l'emprament que ell fa, pel desenvolupament d'idees transcendents, d'una mena de barbàric garbuix de pagès. Es, en gros i en gran i totes les proporcions guardades, la mateixa paròdia d'en Pep Marqués transportada a un medi intel·lectual. Es l'abigarrada contextura d'un Rabelais del nostre pensament. Es quelcom de medieval, medievallitzat i medievallitzant que es transforma, però, al passar a les mentalitats adaptadores en un lamentable pensament bandarric i en un pitarrisme sense gràcia, que podrà ésser tan païral o d'escriptor nat com se vulgui, però que no farà mai la glòria perdurable de cap escriptor ni de cap literatura. Pujols, com a cas literari, bé. Pujols, com exemple, una díssort col·lectiva de les més grosses.

El que hi ha en gran i de veres en aquesta com en altres obres del senyor Pujols és, una deu poètica enorme. Cal recordar que fou en el camp de la poesia on Pujols va fer la seva reeixida aparició literària. Emprant una imatge més o menys pujoliana, podem dir que en aquesta *Història* hi ha un carregament de bales o un magatzem de bidons de poesia. Aquestes són, vistes les coses d'una certa alçada, les clapes verdoses i gemades que hom descobreix en la vasta aridesa de l'obra que comentem. No acabariem mai si haviem de citar les belles i noves imatges poètiques de què el llibre va farcit. Tant, que en llegir-lo se'ns ha ocorregut de pensar si el senyor Pujols, bon poeta, no hauria fet millor d'escriure en versos la seva *Història*. Posats a fer, tots hi hauríem guanyat; l'humor, l'autor i els lectors. L'humor i l'autor, en perfecció i celebritat; i els lectors, en facilitat de lectura. I casi garantiríem al senyor Pujols que, temps a venir, quan es trobarien dos catalans amics, recitarien per tota salutació uns quants alexandrins de la seva obra. Quin altre text fora millor per *llibre sagrat* del temps de la Sumpectica?...

Heu's ací el mot misteriós que ens obre la perspectiva de les idees filosòfiques de Francesc Pujols; el qual ens haurà de perdonar que, encara que aquest llibre d'ara no sigui més que un escoli ocasional de l'altre bàsic «*Concepte general de la ciència catalana*», no ens atenguem, en ales de la rapidesa, a res més que a les idees generals que per la *Història* pot hom col·legir.

Si cal cercar com a punt de

partença per a l'examen ideològic del llibre del senyor Pujols, una idea clara i fixa a la qual tota l'obra es reporti, ens apar haver-la trobat en la pretesa, futura hegemonia del pensament català sobre el pensament universal, per obra i gràcia d'una ciència universal catalana fonamentada en l'observació i experimentació del concret. Llunyana o no, fruit d'observació atenta del passat i del present instintiu o raonat de la ciència catalana, o inspiració profètica del senyor Pujols, aquest és el centre devers on convergeixen totes les teories i el sistema filosòfic del nostre autor.

(1) «*Història de l'Hegemonia catalana en la política espanyola*», dos volums de la S. C. d'E. 15 pessetes.

(Seguirà).

LA TRAGÈDIA CÉZANNIANA

(Per Sebastià Gasch)

Natura i Art són dues coses totalment diferents. Des dels Primitius fins a artistes com David, Ingres i àdhuc Bouguereau, tots pensaren, en pintar la natura, que l'art és sempre Art i no pas Natura.

Aquests mots són de Picasso. Aquests mots els pronuncià el pintor de les Èpoques vehements i contradictòries en el curs d'una entrevista celebrada amb Florent Fels, crític d'una agudesia penetrant aliada a una clarividència remarcable.

Natura i Art són dues coses totalment diferents. Això és un axioma, un teorema que no necessita demostració, una veritat de M. de la Palice.

Natura i Art són dues coses totalment diferents. Això ho accepten des de les patums de l'extrema dreta fins als més inquiets recercadors de l'extrema esquerra.

Natura i Art són dues coses totalment diferents i, tostemps, Natura ha estat subordinada a Art.

En la lluita, però, que lliuren els artistes per a supeditar la Natura a l'Art hi ha vençuts i vencedors. Hi ha aquells qui dominen la Natura i aquells qui es deixen dominar per ella. Els primers saben on van, l'objecte que es proposen, els mitjans que cal emprar per a assolir-lo i, amb un mètode fermament establert per endavant, fan llur camí sense un defalliment, sense un pas enrera, sense una vacil·lació. Els segons tenen un vague pressentiment de les condicions que ha de reunir tota superfície pintada i avancen a les palpentes, indecisos, vacil·lants, insegurs, desfent avui tot el que feren ahir.

Cézanne pertany a la segona categoria.

Tota la vida de Cézanne fou

una lluita ininterrompuda per a conciliar la Natura i l'Art, *dues coses totalment diferents* i, sovint, irreconciliables. Tota la vida de Cézanne fou un *match* desapiadat lliurat contra la Natura; en el qual el pintor de les *Baigneuses* tingué sempre la pitjor part. Cézanne fou gairebé sempre posat *knockout* i si alguna vegada guanyà ho féu per una mínima diferència de punts.

Cézanne, en efecte, volia atènyer l'abstracció clàssica per mitjà de l'estudi lent i pacient de la realitat. Cézanne volia fer de l'impressionisme *quelcom de durable com l'art dels museus*: és a dir, per mitjà de l'impressionisme, (les sensacions, única i exclusivament les sensacions, no pas altra cosa que les sensacions), assolir la clàssica perfecció. Cézanne volia refer el Poussin, però del natural. I d'ací ve tota la tragèdia del mestre d'Aix-en-Provence. I d'ací ve tot el profund malentès que sofria Cézanne.

Gino Severini, aquell trànsfuga del futurisme, esdevingué avui un dels pintors més severament disciplinats dels nostres temps, féu, en uns articles publicats a *L'Esprit Nouveau*, unes magistrals consideracions al marge de tota la tragèdia cézanniana. Del pintor italià són les següents paraules:

«El quadre ha d'ésser realitzat clarament dins el nostre cervell abans d'emprendre l'execució de l'obra i és materialment impossible d'assolir l'equilibri pictòric cercant-lo *sur le motif* com feia Cézanne. Cézanne és l'exemple més frapant de la impossibilitat d'arribar a un art clàssic per la sensació i sense un vertader mètode prealable».

En efecte; no és possible de construir un quadre basant-se únicament sobre les sensacions. No ha de cercar-se el quadre en els espectacles naturals, sinó que cal disposar-lo prèviament per la intel·ligència bo i bastint una associació de formes i colors abstractes que obeeixi estrictament a lleis exclusivament pictòriques independents de tota figuració; després, cal introduir-lo dins el concret i consultar la natura com un repertori de formes tot imposant-li el ritme preconcebut. La natura és un diccionari on hom cerca els seus mots, ha dit Delacroix.

Cézanne procedia de faiso ben diferent. Cézanne emprava mitjans ben oposats.

Segons els dos testimonis oculars de l'elaboració torturada de les seves obres — el pintor Bernard i M. Ambroise Vollard — el procediment de Cézanne fou un continu teixir i destèixir; fou, rediviva, la labor de Penèlope; fou un continu coniar la disposició de les línies, de les masses i de les colors de les seves teles.

Cézanne, en efecte, s'instal·lava davant de la natura, orfe de

tot mètode definit per endavant i, després d'examinar-la atentament, procurava de fixar-la damunt la tela convenientment equilibrada. I, naturalment, no tardava a nèixer la lluita sorda que presidí la confecció treballadíssima de les obres del pintor d'Aix, la lluita sorda que l'obligava a recomençar continuament les seves teles i a cercar sense interrupció l'equilibri pictòric sense poder-lo assolir.

En la balança de les formes i de les colors de Cézanne un plat s'inclinava sempre més que l'altre. I, per bé que el pintor de les savoroses Natures Mortes, no parés de treure pes d'un costat per a transportar-lo a l'altre, l'equilibri anhelat no es presentava.

I és que Cézanne ho ignorà tot del vertader sistema clàssic.

I és que cal posar-se ben bé d'acord sobre això: No es pot construir un quadre sobre la base exclusiva de les sensacions. Cal abordar la natura amb una idea clarament definida per endavant. Cal partir d'una concepció preestablerta. Cal partir d'una composició preconcebuda i fortament assentada — únicament i exclusivament sobre lleis arquitectòniques filles del nombre i de la raó.

Tota la resta són equilibris sobre la corda rígida.

Tota la resta són improvitacions de guitarra o d'acordió.

PANORAMA

(Per Lluís Montanyà)

«RIEN QUE LA TERRE»
DE PAUL MORAND

L'autor de les cèlebres *Nuits* ens dona amb *Rien que la Terre* un llibre que podrà semblar desconcertant als qui no hagin seguit amb deteniment la seva trajectòria ideològica. L'agosarat novel·lista de *L'Europe Galante*, — aquella Internacional de l'amor, — l'escriptor pagà que ha cultivat el *pastiche* de tots els sofismes i de totes les depravacions, (com ho feu en el seu temps l'incomprès Baudelaire i tracta ara d'imitar-lo un conegut prosista català), ha sofert també el contagi del nou estat d'esperit i la prosa pura del seu darrer llibre (i diem prosa pura en el mateix sentit que poesia pura o pintura pura) tota imatges, alliberada de subjectivismes i simplement expressionista, és ja un pas endavant de Paul Morand cap a l'espiritualitat.

Rien que la Terre resta encara, però, un llibre sensual. Si ja no, o molt poc, amb la sensualitat de la dona, amb la del paisatge exuberant, dels fruits dolços, de les begudes excitants, del sol xardorós, de la terra humida... ¿No n'és aquest, però, un dels més deliciosos atractius?

Una cosa havem remarcat, en aquest llibre, que ens ha cridat poderosament l'atenció. Les descripcions pintoresques de paisatges i escenes exòtiques, ens han fet l'efecte—¿gosarem dir-ho?—d'una regressió al romanticisme. Amb tot i ésser l'estil pregonament diferent, certes pàgines de *Rien que la Terre* tenen regust d'alguna de les obres capdals de l'època romàntica; d'*Atala*, per exemple. Molts dels paisatges que descriu Morand, ens evocuen les teles de Gauguín, els nus inocents de la natura i de la dona salvatge. El predomini i la proximitat del pintoresc, que els homes de l'escola de Morand recreen als romàntics, hom els retroba en el llibre que comentem... ¡i això que el novel·lista se'ns presenta llençant al mar un llibre de Hugo! Chateaubriand - Morand, ¡quanta de distància! i, malgrat tot ¡quants punts de contacte! Romanticisme, modernisme: ¿no en podrien ésser equiparades les inquietuds i la sensibilitat?

Rien que la Terre, no és pas un Bædeker comentat, com tantes d'altres narracions de viatges a l'entorn del món. És un cant a la unitat de la Terra i una sèrie kaleidoscòpica d'instants de l'Orient, d'aquell Orient que atrau amb força irresistible a la flor i nata dels escriptors francesos de totes les tendències i categories. Seguint la moderna teoria de «suggerir en lloc d'explicar», Morand es limita a notar pintorescament els indrets del seu pas o sojorn; i és així que podem anar-lo seguint pas a pas en el seu viatge.

Partit dels Estats Units, descriu un zig-zag gegantí i arriba a Siam, per la Xina i el Japó. Tractarem, a grans tirats, de resumir-ne l'itinerari.

Nova York; els Grans Llacs; Niàgara; Xicago. «Sota el cel tremol de calor les fàbriques signen mandrosament amb llurs fumeroles». Riberes del Michigan, «poble feliç de banyistes». Els prats immensos dels EE. UU.; «dues Hongries i quatre Romanies, l'una al costat de l'altra», amb tota la imatgeria de l'«Americana-Film». Les Muntanyes Rocoses, «llacs d'aigua pàl·lida i glaçada, pins encarcerats pel fret». El Canadà; Vancouver; «el Finisterre Occidental», de cara a l'Extrem Orient, i... per fi, el Pacífic amb els seus dotze dies de boira blanca.

I Yokohama, que serva encara les «traces del suplici», tota esventrada i derruïda; Nikko, el llac Chuzenji, Kyoto i la mar del Japó... Pekin, on «només el

record del dia il·lumina els sostres de teules, d'un groc imperial»; Shanghai... Manila «tova terra càlida...» Siam, Cambodge, Sumatra... Ceilan, l'Oceà Índic; Aden, «trista estufa esquerdada pel foc de l'infern»; Suez, «ací acaba l'Àsia, la pesta asiàtica»; Port-Saïd, «la civilització comença, ja no es veu cap desnús... ¡i el primer far de França!

Al llarg de tot el llibre hom hi pot descobrir un odi profund per l'home, l'home blanc particularment, «aquesta raça d'Europa, que desplaça als tigres per la seva carn àcida», i un amor

CÉZANNE. — CASES AL TOMBANT D'UN CAMÍ

Vegi's l'article «La tragèdia de Cézanne»

franciscà, una tendresa infinita envers els animals. Morand no és pas gaire indulgent amb els seus consemblants, i la seva severa apreciació dels humans culmina en el pròleg de *Rien que la terre*.

En unes interessantíssimes declaracions fetes recentment a *Les Nouvelles Littéraires*, parla Morand de la familiarització dels orientals amb la mort, i de la facilitat amb que ell, tant materialitzat, ha acceptat a Orient el sobrenatural i ha arribat sense el més lleuger trauma, «com si es tractés d'una qüestió de latitud», a creure en la supervivència de l'ànima i en una o varies existències posteriors.

Anuncia el seu pròxim llibre *Boudha Vivant*, que serà la novel·la d'un príncep asiàtic en contacte amb la civilització occidental; i acaba dient que voldria es pogués dir d'ell, el que es digué de Çakya-Muni: *Delivré, il delivrerà les autres; apaisé, il apaisera les autres*. I afegeix: «No somrigueu; no estic encara ni alliberat ni calmat». Heu's ací el que aviat podrem constatar.

NOTES SOBRE LA MAR

(Per J. V. Foix)

1

La sorpresa fou quan en haver pogut retirar, després de molts d'esforços, els bastidors on hi havia pintats tot d'atributs marítims, descobrírem la cleda misteriosa dels cavalls negres que, en ésser nit, vaguen a milers i milers per la platja amb una estrella al front.

3

La mar, aquell matí, era un sòlid rectangular incolor i transparent com el cristall. Damunt seu, projectant-se obliquament en llargues, immensurables ombres còniques i cilíndriques s'hi sostenien rares i originals figures de celuloide. Els pescadors, refets de llur sorpresa, asseguraven que eren l'esquelet dels estels, expel·lits del fons de la mar en produir-se aquell fenomen.

4

De levita i copalta negres, guantats de negre també, els tres cavallers gesticulaven còmicament davant la mar color de taronja. En topar-me, recularen admirats. Sorprès jo a la vegada, vaig preguntar-los amb emoció precipitada — ¿vosaltres també per ací? I riguérem desesperadament. Aleshores vaig córrer a posar-me mon vestit negre, mon copalta, mos guants i a dibuixar-me amb carbó, tres amples arrugues al front. Ribà enllà, riba enllà, recordàvem amb grans gestos

2

Ben lligat el nas de cartró, grotesc, em passejava pel moll amb un imponent diccionari de sinònims sota el braç. El barquer, wulgues no vulgues, em féu nawegar mar endins. Era un pastor anglicà i em volia demostrar com els miracles més bells s'han esdevingut a la mar. En adonar-se, però, del meu nas arbitrari, tingué la polidesa de calar-se ell seu. Aleshores, enfàtic, em digué que només la vanitat dels homes fa que, en el viure humà, del nostre planeta se'n digui la Terra, però que Déu i els sants en diuen en llur llenguatge etern, la Mar; que la terra era només en el nostre planeta un accident, un fenomen transitòri. «Els homes, em deia, són la colomassa de la mar». La gran inconeguda dels homes era, per al meu barquer, una peixera esfèrica errant pels espais celestes per a deport i solac dels àngels.

teatral i simètrics l'altra mar taronja on un dia imprecisable ens havíem topat també tots quatre, idènticament habillats, i en el qual, riba enllà, riba enllà, també a grans riallades intentàvem recordar a quin segle, davant el país de la mar taronja, havíem discutit una vegada tots quatre a quin planeta pertanyia la mar on una vegada ells tres i jo, tots de negre, i rient, ens esforçàvem de recordar..

5

En acabar-se el ball, el cel i la mar són una sola tenebra. El darrer estel naufraga en un escull paorós i a la línia de l'horitzó de l'arabesc de les enormes madrepores, monstruoses, en resta una vaga fosforescència. Només entre la mar i el cel, solitàries, les mitges vermelles de Gertrudi pengen, com un parrac de bandera milenària, del màstil d'un vaixell-serpent d'Oscher, el víking famós.

L'INÚTIL PARANY

(Per Anna Maria de Saavedra)

Jo que fóra tan bona enamorada
i el cor me'n han distret, com dos
[ocells,
l'esperança i la por. Porto tancada
la gàbia, plena de les ales d'ells.

I ara vaig pels carrers com qui
[somnía.
La branca nova em crida, i el
[cel dolç.
Me'ls escolto una mica cada dia.
Sé la plata qu'és cendra i l'or
[qu'és pols.

Bé provaria d'alça el cor, com
[alça
l'arbre la fulla tendra, i parà
[esment
Prò com m'hauries, primavera
[falsa,
si el joc tot just em toca el pen-
[sament?

Fas créixe el bri en l'esquerda,
[obrir les roses,
fas pujar les formigues al pedris,
encens el sol, i quan me veus, no
[goses
més que fer-te oreneta en l'aire
[llis.

NOVES DEL MÓN

(A cura de Josep Carbonell)

FRANÇA

LA LLETRA DE S. S. PIUS XI AL
CARDENAL ANDRIEU, ARQUEBIS-
BE DE BORDEUS

La premsa diària ha parlat aquests dies de la lletra que S. S. el Papa ha tramès al Cardenal Arquebisbe de Bordeus, en la qual hi confirma, de guisa general i clara, els extrems condemnatoris que S. E. llençà contra certs extrems de la política de l'Acció Francesa en la resposta a una consulta feta per un grup de joves catòlics.

La lletra del Papa, tot i referir-se a un cas concret, abasta amb alguns dels seus extrems un panorama polític més vast que el d'una escola i un partit de França. Certament, no son pas principis massa cristians els que regeixen la vida pública i privada dels pobles d'avui, més abocats als desvaris d'una agonia, a les conseqüències d'una vida de depauperació material, a un paganisme volgut i denunciat de fa temps, que a les lleis d'un viure equitatiu, germanívol, espiritual i just.

Per tal, doncs, que els nostres llegidors trobin on fonamentar les polèmiques o treballs que sobre els extrems suscitats per certes doctrines polítiques de l'Acció Francesa, la intervenció de S. E. el Cardenal Andrieu i S. S. el Papa Pius XI, s'escriguin en aquesta o altres publicacions,

havem determinat de traduir en aquest número de L'AMIC DE LES ARTS i l'immediat d'Octubre, els tres documents capdals i primers d'aquest afer; la Carta de S. S. al Cardenal Andrieu; la Resposta d'aquest al grup de joves catòlics i la dels directors catòlics de l'Acció Francesa a S. E. el Cardenal de Bordeus.

Lletra de S. S. Pius XI

«Amb plaer havem llegit la resposta de V. E. al grup de joves catòlics que l'han interrogada a propòsit de l'Acció Francesa. Nos havem trobat un nou i molt alt testimoni de la sol·licitud pastoral i de la vigilància paternal de V. E. R. pel bé de les ànimes i, particularment, de la joventut en els nostres dies sense treva amenaçada.

«Vostra Eminència assenyalava fet un perill tant més greu en el cas present, puix que ateny més o menys directament i malgrat no semblar-ho sempre, a la fe i a la moral catòliques. Perill que podria insensiblement fer desviar el vertader esperit catòlic, el fervor i la pietat de la joventut i, en els escrits com en les paraules, ofendre la delicadesa de sa puritat; en un mot, rebaixar la perfecció de la pràctica cristiana i, més encara, de l'apostolat de la verdadera acció catòlica a la qual tots els fidels, la gent jove sobretot, son cridats a col·laborar activament per l'extensió i l'afermament del regne de Jesucrist en els individus, en les famílies i en la societat.

«Es, doncs, ben a propòsit que V. E. deixa de banda les qüestions purament polítiques, aquella, per exemple, de la forma de govern. Sobre aquest afer, l'Església deixa a cadascú la justa llibertat; però no s'és, al contrari, igualment lliure — V. E. ho remarca bé — de seguir cegament als directors de l'Acció Francesa en les coses que pertocuen a la fe o a la moral.

«Vostra Eminència enumera i condemna amb raó, (no sols en publicacions d'antiga data), manifestacions d'un nou sistema religiós, moral i social, a propòsit, per exemple, de Déu, de l'Encarnació, de l'Església i, de guisa general, del dogma i de la moral catòliques principalment en llurs reports necessaris amb la política, la qual està lògicament subordinada a la moral. En substància, hi ha en aquestes manifestacions, rastres d'una renaixença del paganisme al qual es relliga el naturalisme que aquests autors han extret (inconscientment, creiem) com tants de llurs contemporanis, de l'ensenyament públic d'aquesta escola moderna i laica, emmetzinadora de la joventut, que ells combaten sovint tan ardentment.

«Sempre ansiós a la vista dels perills suscitats de tots cantons a aquesta cara joventut, sobretot

del fet d'aquestes molestes tendències, malgrat que siguin en vista d'un bé tal com ho és sens dubte el lloable amor a la pàtria, Nos ens havem alegrat amb les veus que, àdhuc fora de França, s'han alçat aquests darrers temps per advertir-la i posar-la en guàrdia. Altrament Nos no dubtem pas que tota la gent jove escoltarà la vostra veu de bisbe i de príncep de l'Església. En ella i amb ella, escoltaran alhora la veu mateixa del Pare comú de tots els fidels.

«Es amb aquesta confiança que Nos vos atorguem de cor, així com a la vostra clerecia i al vostre poble, l'apostòlica benedicció.

«Donat a Roma, a Sant Pere, el 5 de Setembre de 1926, any cinquè del Nostre pontificat».

UNA GRAN INDÚSTRIA SITGETANA

LA FÀBRICA DE CEMENTS
JOSEP FRADERA

La famosa casa Josep Fradera, explotadora dels Ciments i Calçs Hidràuliques més avalorats en el mercat per llur qualitat sorprenent, té establert el seu despatx central a la Ronda de la Universitat, 31, de Barcelona, i la grandiosa fàbrica, en la pintoresca vall de Valcarca (Bellcaire caldria dir), terme municipal de Sitges, on hom fabrica entre altres valuosos materials per a la construcció, el ciment Portland artificial Landfort tan anomenat per les seves excepcionals qualitats.

La fàbrica com tots els seus annexes, (colònia obrera, etc), propietat d'En Josep Fradera, treballa des de l'any 1903, data en la qual fou bastida per a l'explotació en aquells terrenys de formació cretàcea, dels grans dipòsits de calisses margoses, de composició especial, privilegiada i pròpia per a la fabricació de ciments naturals i calcs eminentment hidràuliques. L'any 1914 fou amplificada la indústria amb la instal·lació de nous departaments per a la fabricació del Ciment Portland artificial, pel modern sistema de *via humida*; i augmentada la potència productora de la fàbrica amb la instal·lació de tres forns giratoris de 65 metres de llargada per 2'80 de diàmetre, suficients per a elaborar 150 tones diàries de l'acreditat Ciment Portland artificial Landfort, amb la qual millora esdevingué la casa Josep Fradera, i continua essent avui, la fàbrica de més gran producció efectiva d'Espanya.

Es ja veu pública i corrent la importància que en aquests darrers anys ha adquirit, industrial i comercialment parlant, el Ci-

ment Portland artificial. Innombrables són els edificis, ponts, canals, preses i altres obres de mamposteria i formigó armat que s'hi basteixen, la resistència dels quals pot competir, als pocs dies d'obrat, amb la dels milenaris monuments romans.

Els ciments obtinguts directament per la coccio de margues calcàrees, prenen el nom de ciments Portland naturals i es diferencien dels artificials en que els elements tècnics indispensables que entren en llur composició, (calisses i argiles) són barrejats artificialment fins que s'obté la massa més homogènia i uniforme. La divisió i barreja de la matèria crua emprada en la fabricació de ciments es pot fer en pols, és a dir, amb pedres moltes en sec (el qual procediment és anomenat per *via seca*) o en pasta, amb pedres esmicolades i moltes en aigua, procediment batejat amb la designació de *via humida*.

Per a l'elaboració de l'acreditat Portland marca Landfort, s'empra una calissa molt apropiada de 80 a 87 % de C O 3 Ca, i una marga calcàrea de 65 a 80 % de C O Ca; de guisa que en la tal barreja hi entra una gran quantitat de marga i una de petita de calissa, condició molt favorable per a obtenir una composició íntima i perfecta. Car la composició del primer element (la marga) és la del ciment natural (65 %) i la de la calç hidràulica (80 %) la qual cosa dona per resultat una enorme situació favorable sobre les demés fàbriques d'Espanya que no posseeixen aquestes matèries primes privilegiades per a l'elaboració del Portland artificial; matèries sense cap part inerta i estranya, perjudicial a l'enduriment i hidraulicitat indefinida del ciment. El procediment de fabricació per *via humida* té grans avantatges, d'ordre tècnic, sobre la fabricació per *via seca*. Resulta un ciment més igual, de major hidraulicitat i inalterable; factors que junts a la gran resistència d'aquest material han fet que el ciment que s'obté a Valcarca per aquest procediment gosi de la més gran preferència sobre els seus similars i mereixi laudes unànims dels enginyers, contractistes i operaris que el recomanen, empren o manipulen.

Ja ho havem dit, la fàbrica Josep Fradera és la de major producció d'Espanya. Els seus tres forns rotatius donen un rendiment diari de 45 vagons de Ciment Portland artificial que, sumats a més de 40 vagons omplerts per altres forns verticals de ciments naturals i calcs hidràuliques, pugen a una suma anual de producció verament fabulosa.

Treballen intensa i assíduament en la fàbrica i en les canteres uns 600 obrers perfectament compenetrats de les seves diverses comeses, els quals han poblat

un barri extens de colònia fabril, on hi ha, demés dels elements i comoditats peculiars de la classe, una Escola per a nens i nenes i un Dispensari mèdic-químic regit pel Dr. Joan R. Benaprés.

El senyor Josep Fradera, home intel·ligent i culte no oblida cap detall. Per tal de millorar la situació moral i cultural dels obrers i de llurs famílies, bastirà molt aviat en els terrenys de la fàbrica una església d'estil romànic on els moradors de Valcarca trobaran cada dia els serveis de

confortament religiós i moral.

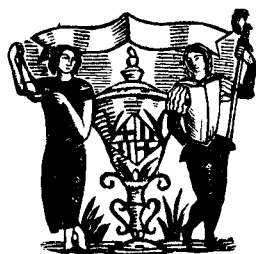
I tal com si encara no fos suficient el portentós desenvolupament i alta organització realitzats per aquesta casa exemplar, hom acaba ara la construcció d'un port pel servei exclusiu de la fàbrica, obra que demés de completar prodigiosament ço que la més fantàstica imaginació no hauria pogut concebre en principi, permet de servir tota la clientela amb puntualitat i economia, mitjançant l'embarc directe de materials.

El calat del port oscil·la entre 6 i 10 metres, profunditat suficient per a vaixells de bon tonelatge.

Cases con la d'En Josep Fradera, fan soles l'honor industrial d'una vila. Quan hom pensa en ço que era Valcarca a començaments de segle i escolta ara la trepidació constant de tanta de maquinària, no pot menys que estremir-se davant la potència d'organització de la ment que ha repetit ací la llegenda de Minos. Josep Fradera, en bon

català, de les pedres n'ha fet pa; d'una vall de còdols n'ha fet una vall d'or. I encara, iquants de projectes no trenquen el son de l'il·lustre industrial! Sabem que a hores d'ara enllesteixen a Valcarca els darrers detalls per a la fabricació del famós ciment blanc. I així esdevindrà, encara, aquesta rodalia abans inhòspita de Sitges el més gran centre peninsular d'energia, de riquesa i moderna industrialitat.

J. SOLER, IMPRESSOR : VILANOVA

RAMON SUNYER
JOIER
CORTS CATALANES, 660
BARCELONA

Fusteria Forment

Sant Gaudenci, 4

Models originals per a marcs
Cortines de filferro
galvanitzat molt pràctiques

DEMANEU SIEMPRE I A TOT ARREU

MOSCATELL

R. LLOPART

DE

SITGES

PROVEÏDOR DE LA REIAL CASA PER REIAL ORDRE
DEL 16 DE MARÇ DE 1895

COLMADO DE PRIMER ORDRE

DIPÒSIT DE LA MANTEGA SELECTA DE
LES "MANTEGUERIES CENTRÍFUGUES DE
LES VALLS ALTES DEL SEGRE" (PIRINEUS)

TRAMESA DIÀRIA

LLONGANISSA I EMBUTITS DE LA NOSTRA
FÀBRICA DE CASTELLÇICUT (SEU D'URGELL)

VENDES A L'ENGRÓS I AL DETALL

AIGUA FARGAS

APROVISIONAMENT COMPLET DE
QUEVIURES DE PRIMERA CALITAT

VÀRIES EXCLUSIVES DE VENDA

XAMPAYNS, VINS I LICORS DE LES PRINCIPALS
MARQUES. FIAMBRES SEMPRE FRESCOS

DOLCERIA

ELABORACIÓ DE DOLÇOS SELECTES
PASTES I COMPOTES PER A TE. PA DE
VIENA AL MATÍ I A LA TARDA. BOMBONS

CARRER MAJOR, 42

TELÈFON 1383

SITGES